

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ

Л.М. Грановська

доктор економічних наук, професор

Р.А. Кисельова

кандидат економічних наук, доцент

К.С. Приндюк

аспірант

О.С. Морозова

аспірант

Херсонський державний аграрний університет

Визначено основні напрями розвитку аграрного сектора економіки в зоні зрошення в контексті забезпечення екологічної безпеки виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях, якими є консолідація сільськогосподарських земель, оптимізація землекористування, запровадження системи екологічного страхування ризиків господарської діяльності на зрошуваних землях та екологізація діяльності водогосподарсько-меліоративного комплексу.

Ключові слова: *екологічна безпека, зона зрошення, аграрний сектор економіки, сільськогосподарська продукція, зрошувані землі, консолідація земель, екологічне страхування, ризики, екологізація.*

.....

Аграрний сектор економіки південного Степу України — сфера діяльності людини, яка безпосередньо пов'язана з використанням водних і земельних ресурсів. Розвиток зрошувальних меліорацій, з одного боку, призводить до суттєвих змін в інтенсивності та спрямованості природних процесів, а з іншого — зрошувальні меліорації є одним із важливих чинників економічної ефективності аграрного сектора та умовою забезпечення сталого виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в роки з несприятливими природно-кліматичними умовами. Від ефективного використання, збереження та відтворення зрошуваних земель значною мірою залежать продовольча безпека, економічна й соціальна ситуація в регіоні та в країні в цілому.

На етапі прискореного розвитку водогосподарсько-меліоративного комплексу та аграрного сектора економіки недостатня увага приділялась розвитку природних процесів та їхній зміні під впливом зрошувальних меліорацій, функціонування водогосподарських об'єктів і систем. Внаслідок цього на меліорованих землях і прилягаючих до них територіях відбуваються процеси підйому рівня ґрунтових вод, перезволоження та вторинне засолення ґрунтів, водна і вітрова ерозія. Усе це знижує ефективність застосування сільськогосподарських меліорацій та розвиток зрошуваного землеробства і спричиняє негативні економічні, екологічні та соціальні наслідки, а також ство-

рює умови для виникнення протиріч у процесі задоволення продовольчих потреб суспільства. Протиріччя виникають між необмеженими потребами людства та обмеженими можливостями природно-ресурсного потенціалу.

Щоб запобігти виникненню конфліктів інтересів та знизити протиріччя і можливі несприятливі явища в процесі природокористування, забезпечити збалансоване ведення зрошуваного землеробства та ефективно використовувати поливні землі, необхідно впроваджувати науково обґрунтовані сівозміни, раціональну структуру використання зрошуваних сільськогосподарських земель, енерго- і ресурсозберігаючі технології вирощування сільськогосподарських культур та інноваційні способи їх зрошення. Вирішення цих питань та перехід на шлях сталого соціально-економічного розвитку передбачає оптимізацію економічних, екологічних та соціальних складових ланцюга агропромислового виробництва [1].

Вагомий теоретичний та прикладний внесок у розвиток економічних основ екологізації аграрного сектора економіки зробили відомі вітчизняні науковці І.К. Бистряков, С.А. Балюк, С.І. Дорогунцов, В.А. Голян, М.І. Ромащенко, М.А. Хвесик, О.І. Шкуратов та ін.

Однак залишаються невирішеними ще ряд важливих аспектів щодо екологізації виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення екологічної безпеки аграрного сектора економіки в зоні зрошення. Тому в цій статті об-

грунтувано основні напрями підвищення ефективності діяльності аграрного сектора економіки в контексті його екологічної безпеки.

Основне завдання земельної реформи було і залишається — змінити ставлення до землі як національного багатства, ефективно і раціонально використовувати земельні ресурси, забезпечувати їхнє відтворення та охорону. З цією метою здійснено ряд заходів, які формують новий земельний устрій країни і передбачають ефективну господарську діяльність на землі нових власників. Принциповим моментом цих заходів є вимога надати землю тим, хто її безпосередньо обробляє, і створити умови для демонополізації державної форми власності на землю. Земельна реформа охопила всі галузі економіки України. Її головне завдання — перерозподілити землі і одночасно передати їх у приватну та колективну власність, а також у користування підприємствам, установам і організаціям, щоб створити умови для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокладної аграрної економіки, раціонального використання та охорони земель. На сучасному етапі земельної реформи створено умови для збільшення кількості власників на землі, але більшість із них не мають достатньої професійної підготовки, тому й виникає проблема можливості ефективного землекористування.

Показники ефективності використання зрошуваних земель знизилися внаслідок підвищення вартості електроенергії, природних і матеріальних ресурсів, добрив, хімічних засобів захисту, диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію. Значний негативний вплив на розвиток сільського господарства справила продовольча інтервенція, яка призвела до скорочення галузі тваринництва і, відповідно, потреби в кормах, суттєво змінила структуру посівних площ на зрошуваних землях. Розподіл кожної меліоративної системи на невеликі ділянки через розпаювання земель призвів до зниження ефективності використання цих систем, у тому числі й рисових.

Ситуація погіршується тим, що держава не має достатньо коштів для експлуатації та ремонту меліоративних систем і мереж. Тому 13.08.2003 р. було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 1253 «Про затвердження Порядку безоплатної передачі в комунальну власність об'єктів соціальної сфери, житлового фонду, в тому числі незавершеного будівництва, а також внутрішньогосподарських меліоративних систем колективних сільськогосподарських підприємств, які не підлягали розпаюванню в процесі реорганізації цих підприємств і були передані на баланс підприємств- правонаступників». Відповідно до цієї

Постанови, в Україні проводилася передача внутрішньогосподарської меліоративної мережі на баланс місцевих органів влади, які не мали достатнього фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення для її експлуатації. Без належного обслуговування зрошувальні системи приходять у непридатний для експлуатації стан. Їхнє подальше використання може призводити до збільшення втрат води при проведенні поливів, підвищення рівня ґрунтових вод та подальшої деградації зрошуваних і прилеглих до них земель. Тому з метою підвищення економічної ефективності використання меліорованих площ, поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель, а також технічного стану внутрішньогосподарської зрошувальної мережі Постановою Кабінету Міністрів України № 1101 від 26.10.2011 р. «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються бюджетними установами, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України», технічне обслуговування, догляд і експлуатація внутрішньогосподарської меліоративної мережі, споруд, насосних станцій, систем дренажу, водойм увійшли до переліку платних послуг. Згідно з дорученням Міністерства економічного розвитку та політики України було розпочато процес передачі внутрішньогосподарської мережі та інфраструктури в державну власність.

Значна частина приватних та колективних підприємств змушена здавати зрошувані землі в оренду приватним фірмам, що мають достатній капітал для застосування сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур, строком від одного до п'яти років. Це тимчасова форма сільськогосподарського виробництва, а отримана продукція та прибуток є власністю фірм. При цьому залишається відкритим питання — хто і як саме має платити за зниження показників родючості землі?

Якщо звернутися до законодавчої бази, то, згідно із Законом України «Про плату за землю», ми маємо плату за землю у вигляді земельного податку та орендної плати, які не мають відношення до екологічної складової плати за використання земельних ресурсів та її екологічної функції. Таким чином, крім плати за землю, окремо має справлятися і плата за зниження родючості ґрунтів, яка повинна мати пріоритетні значення в реформуванні земельних відносин в аграрному секторі економіки.

Завершальний етап земельної реформи, який на сьогоднішній день залишається не закінченим, передбачав створення ринку сільськогосподарських земель. Введення мораторію на відчуження земель сільськогосподарсько-

го призначення пов'язано із запровадженням права власності на землю і закріплено ст. 17 Земельного кодексу України (1992 р.). Однак наявність мораторію не заперечує розвитку тіньового продажу сільськогосподарських земельних ділянок, наприклад шляхом зміни їх цільового призначення і переведення в землі особистого селянського господарства, які не підпадають під дію мораторію. Порядок зміни цільового призначення земельних ділянок закріплений ст. 20 Земельного кодексу України.

Майже 20 років існує приватна власність на землі сільськогосподарського призначення, однак «новий власник» так і не забезпечив ефективності їх використання, в тому числі і в зоні зрошення. Існуюча система використання земельних ресурсів не забезпечує їхнього раціонального використання, збереження родючості ґрунтів, отримання екологічно безпечної продукції та інвестування процесу відновлення внутрішньогосподарської мережі, дренажних систем і водогосподарських об'єктів у зоні зрошення. Крім того, відсутність ефективного і регульованого ринку сільськогосподарських земель не створює умов для формування об'єктивної ціни на землі сільськогосподарського призначення. Доцільність створення ринку таких земель, з одного боку, вступає в протиріччя із соціальними проблемами на селі, а з іншого — дає можливість формувати об'єктивну ринкову ціну на землі сільськогосподарського призначення.

Разом з тим, враховуючи досвід розвинутих країн світу щодо розвитку аграрного сектора економіки та визначення прав власності на сільськогосподарські земельні ділянки, існують і інші альтернативні форми землеволодіння і землекористування, наприклад, оренда земельних ділянок. Ця форма в нашій країні також не забезпечила ефективності землекористування, особливо в умовах зрошення.

Сучасний рівень розвитку агропромислового комплексу, соціальні умови сільського населення, нераціональність використання сільськогосподарських земель потребують усунення цих протиріч та розв'язання конфліктів інтересів шляхом науково обґрунтованих і законодавчо закріплених інституціональних перетворень [2].

Реформування земельних відносин повинно супроводжуватися перебудовою інституціонального управління землекористуванням. При цьому необхідно не тільки розробити й удосконалити нормативно-правову базу в сфері використання та охорони земельних ресурсів, а й ефективно здійснювати функції організації і контролю за виконанням існуючої нормативно-правової бази. На завершальному етапі

земельної реформи та після її завершення законодавчо-нормативне забезпечення повинно посилити роль державних структур у сфері земельних відносин.

Одним із шляхів вирішення існуючих проблем інституціонального регулювання землекористування є принцип екологізації, тобто прискорення процесу екологізації землекористування на різних рівнях управління: національному, регіональному та місцевому. Ще одним важливим аспектом є розроблення механізмів розв'язання існуючих конфліктів інтересів при багатогалузевому землекористуванні, а також створення умов і відповідної законодавчої бази для різноманітних форм співпраці між державними владними структурами, землевласниками та землекористувачами.

Державна політика у сфері землекористування повинна забезпечувати принцип економічного стимулювання концентрації землеволодінь, хоча зараз вона має протилежну спрямованість. У багатьох розвинутих країнах світу розміри фермерських господарств невеликі, але вони добре забезпечені технікою, коштами, здійснюють виробництво на принципах високої інтенсифікації, однак і тут відбуваються процеси концентрації, оскільки ефективність виробництва в них нижча, ніж у великих господарствах. Виходячи з цього, ще одним завданням сучасної земельної реформи в Україні повинно бути створення порівняно великих за розміром аграрних підприємств на засадах приватної власності на землю і майно, але з колективними формами господарювання. Що стосується зрошувальних систем, у тому числі й рисових, то, з метою ефективного використання, їх необхідно передати державним структурам, яким буде надано право передавати зрошувальні системи в приватну власність або довгострокову оренду землекористувачам не менш як на дві ротації сівозміни. Ці землекористувачі мають забезпечувати сучасні технології вирощування сільськогосподарських культур, вести рентабельне виробництво, здійснювати контроль за станом і використанням зрошувальних систем, земельних ресурсів і джерел зрошення.

Зняття мораторію на продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення після прийняття Закону України «Про ринок земель» не тільки надасть можливість громадянам повністю реалізувати своє конституційне право на землю в частині вільного розпорядження земельною власністю, а й створить умови для залучення інвестицій в аграрний сектор як у розвиток інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур, так і в реконструкцію зрошувальних систем,

гідротехнічних споруд і дощувальної техніки в зоні зрошення.

Ефективним заходом підвищення економічної ефективності господарської діяльності на зрошуваних сільськогосподарських землях є вдосконалення структури посівних площ та освоєння раціональних і економічно обґрунтованих сівозмін, у яких найбільш вдало поєднуються система чергування сільськогосподарських культур, технології обробітку ґрунту, застосування добрив і використання способів зрошення.

Із середини ХХ ст. сільське господарство України розвивалося на основі науково обґрунтованої структури посівних площ сільськогосподарських культур, як свідчить приклад Херсонської області. Зерновим культурам у структурі посівної площі відводилося 51,4 %, кормовим, у яких основна частка припадала на багаторічні бобові трави і насамперед люцерну, — 34,8, соняшнику — 7,3, сої — 0,7, ріпаку — 0,1 % [3].

Проаналізувавши структуру посівних площ, яка складалася після реформування агропромислового комплексу як у Південному Степу, так і в Україні в цілому, та динаміку виробництва сільськогосподарської продукції протягом останніх 20 років, можна сказати, що основним напрямом господарської діяльності значної частини новостворених аграрних підприємств є вирощування зернових та технічних сільськогосподарських культур, насамперед сої, соняшнику і ріпаку, що призвело до перенасичення цими культурами структури посівних площ. Протягом останніх 20 років істотно зменшилася посівна площа кормових культур — до 5,62 %, а посівні площі технічних культур, особливо соняшнику, за норми в структурі посівних площ 8–10 % збільшились до 29,04 % [3].

У цих умовах неможливо застосовувати науково-обґрунтовані сівозміни сільськогосподарських культур, що передбачає правильний вибір сприятливих для вирощування культур попередників та оптимальне насичення сівозмін однорідними сільськогосподарськими культурами. Недодержання науково обґрунтованих сівозмін, ведення монокультури, зменшення площ сінокосів і пасовищ, багаторічних насаджень і лісосмуг, порушення технологій вирощування сільськогосподарських культур та режимів їх зрошення — усе це призводить до поширення процесів деградації ґрунтів та зниження показників їхньої родючості, особливо в умовах зрошення.

Інтегральним показником екологічного й меліоративного стану зрошуваних ґрунтів та оптимальності їхнього використання в системі зрошеного землеробства виступає урожай-

ність сільськогосподарських культур, а також відповідність сільськогосподарської продукції екологічним вимогам якості.

Екологічне напруження на меліорованих землях зростає внаслідок їхнього нераціонального використання, природного старіння меліоративних систем і мереж, зменшення обсягів відновлювальних робіт, у тому числі з реконструкції водогосподарсько-меліоративних об'єктів і зрошувальних систем [4, 5]. Існуючий технічний стан об'єктів та екологічний стан меліорованих земель свідчать про наявність реального еколого-економічного ризику при їх використанні на регіональному і на національному рівнях.

Щоб знизити імовірність виникнення ризиків у процесі господарської діяльності на меліорованих землях, необхідно запровадити систему екологічного страхування як для суб'єктів господарської діяльності на меліорованих землях від імовірних погодних, екологічних і техногенних ризиків, так і для третіх осіб, що потрапляють у зону негативної екологічної ситуації [6].

Екологічне страхування ризиків використання меліорованих земель з урахуванням погодних факторів ґрунтується на відхиленні суми температур або погодних факторів від середнього багаторічного рівня за період, найбільш необхідний для вегетації сільськогосподарських рослин. Ці відхилення обов'язково реєструють місцеві станції метеорологічного спостереження.

Страховання за індексом урожайності передбачає виплату страхового відшкодування в тому випадку, якщо рівень середньої врожайності за поточний рік за визначеним регіоном знижується на обумовлену величину нижче від середнього багаторічного рівня для певної сільськогосподарської культури. Власники страхових полісів одержують страхове відшкодування в розмірі, еквівалентному розміру зниження середнього рівня врожайності по регіону. За допомогою екологічного страхування за індексом урожайності можна проводити заходи щодо підвищення продуктивності використання меліорованих земель у межах фермерського господарства.

Майнові інтереси власників фермерських господарств, діяльність яких пов'язана з ризиком відповідальності перед третіми сторонами за заподіяння шкоди внаслідок порушення екологічних умов, можуть бути застраховані за угодою добровільного екологічного страхування; при цьому можна застрахувати ризик відповідальності як самого страхувальника, так і іншої особи, на яку така відповідальність може бути покладена. Розмір страхової суми за

кожним договором добровільного екологічного страхування господарської діяльності на меліорованих землях встановлюється відповідно до реєстру фермерського господарства, підлягає обов'язковому екологічному страхуванню, але не більше від суми річного обсягу продукції, що випускається підприємством-страхувальником. Суми страхових внесків, які спрямовуються на обов'язкове екологічне страхування страхувальником, входять у собівартість сільськогосподарської продукції страхувальника і включаються до річних витрат господарства. При виникненні ризиків з вини власника або працівників фермерського господарства, що не є страховою подією, господарство збиток покриває самостійно, відповідно до чинного законодавства.

Взаємовигідні відносини між страховиком і страхувальником є механізмом запровадження системи екологічного страхування. Крім економічної зацікавленості, при виникненні ризиків, перекладаючи відповідальність за наслідки на страхувальника, страховик зацікавлений у підвищенні своєї екологічної безпеки. Механізм реалізації екологічного страхування має ґрунтуватися на використанні системи відповідних показників. Показники відіграють істотну роль у виборі довгострокової орієнтації відносно страховика і страхувальника.

Екологічне страхування є інструментом розв'язання соціально-економічних та еколого-економічних проблем близького майбутнього і забезпечення необхідних умов для переходу до сталого розвитку. Процес екологічного страхування ризиків господарської діяльності на меліорованих землях сприятиме мінімізації екологічних ризиків, тобто створюватиме законодавчі передумови для запровадження ефективного інструменту регулювання та управління ризиками. Внаслідок комплексного запровадження системи екологічного страхування вдасться скоротити бюджетні витрати на втрати при надзвичайних ситуаціях і забезпечити беззбиткову господарську діяльність сільгоспвиробників на зрошуваних землях.

Вирощування сільськогосподарських культур у південній посушливій і сухостеповій зоні з гідротермічним коефіцієнтом 0,4–0,6 на меліорованих землях супроводжується імовірністю виникнення еколого-економічних ризиків, пов'язаних з природно-кліматичними та екологічними факторами. У такому випадку об'єктом страхування є збитки, завдані страхувальникові (фермерському господарству), внаслідок загибелі або пошкодження сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень плодоносного віку. Винятком є природні сінокоси і пасовища культур, сіяні багаторічні трави [6].

При визначенні об'єкта екологічного страхування встановлюємо страхові природно-кліматичні (погодні та екологічні) ризики, а саме: вимерзання, град, зливу, бурю, ураган, повінь, пожежу, меліоративний та фітосанітарний стан ґрунтів, коли вони не пов'язані з протиправними і необережними діями третіх осіб (для сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень плодоносного віку). Збиток сільськогосподарського підприємства визначається, виходячи з вартості кількісних втрат урожаю основної продукції застрахованої культури (групи культур) на всю площу посіву (посадки) в господарстві, розрахованою за різницею між вартістю урожаю на 1 га, прийнятою при укладенні договору страхування, і фактично отриманого урожаю даного року. Розмір збитку визначається окремо для кожної культури або в цілому по групі культур, залежно від того, як вони були прийняті на страхування при укладенні договору. При цьому вартість фактично отриманого врожаю розраховується за цінами, які були прийняті в розрахунок при укладенні договору страхування.

Впровадження методичного підходу, що пропонується, неможливе без державного регулювання на законодавчому та інституціональному рівнях екологічного страхування господарської діяльності на меліорованих землях при здійсненні страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції.

Державне регулювання при екологічному страхуванні ризиків втрати (загибелі) врожаю сільськогосподарської культури і втрати (загибелі) посадок багаторічних насаджень в результаті настання страхового випадку виконує важливу роль і при виникненні ризиків, як при впливі небезпечних для виробництва сільськогосподарської продукції природних і екологічних явищ (затоплення, підтоплення, суховіїв, заморозків, вимерзання, випрівання, градобоя, пилових бур, крижаної кірки, повінь, перезволоження ґрунту, сильного вітру, ураганного вітру, землетрусу, лавини, селі, природних пожеж, так і при виникненні виробничих ризиків, а саме: постачання енергоресурсів, водних та фінансових ресурсів.

Для того щоб подолати несприятливі екологічні наслідки, пов'язані з екстенсивним використанням водних ресурсів у зрошуваному землеробстві України, впроваджено систему платності водокористування у вигляді збору за спеціальне водокористування. Він справляється з метою стимулювання раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів: це збір за використання води

з водних об'єктів та за скидання забруднювальних речовин у водні об'єкти. У дозволі на спеціальне водокористування встановлюють ліміт забору води, ліміт використання води та ліміт скидання забруднювальних речовин. Сума збору за спеціальне використання водних ресурсів визначається на підставі басейнового дефіциту водних ресурсів згідно зі статтями 323–329 Податкового кодексу України (з подальшими змінами та доповненнями).

Специфіка виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях полягає в тому, що тут особливе місце серед засобів виробництва належить воді. Джерела зрошення можуть бути на великій відстані від місць їх використання, а витрати на транспортування води та експлуатацію водогосподарської мережі фінансуються з державного бюджету не повністю. Тому, з розвитком ринкових економічних відносин, актуальним для галузі водогосподарського комплексу став пошук позабюджетних джерел фінансування своєї діяльності. На законодавчому рівні практика надання платних послуг підприємствами водогосподарського комплексу була запроваджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1379 від 29.07.1999 р. «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами та організаціями, що належать до сфери управління Державного комітету по водному господарству, на замовлення юридичних і фізичних осіб» (з подальшими змінами та доповненнями). До платних входили послуги, пов'язані з подачею води юридичним і фізичним особам з меліоративних систем і водних джерел на полив зрошуваних або зволоження осушених земель, промислові та комунальні потреби, для поливу городів, садів і богарних земель та для наповнення наливних водойм, технічне обслуговування та експлуатацію внутрішньогосподарських зрошувальних мереж.

Створена в Україні система управління водними ресурсами і водокористуванням має в основному галузеву та адміністративно-територіальну спрямованість і незбалансований механізм охорони вод та відтворення водних ресурсів. За відсутності єдиного державного органу, що відповідає за стан водних об'єктів у басейні, право такого управління законом надано великій кількості державних органів, для яких воно не є головним обов'язком. Внаслідок цього спостерігається паралелізм і дублювання при здійсненні ряду функцій управління. Тому необхідність басейнового підходу до управління водними ресурсами є закономірною відповіддю на посилення навколишніх впливів на навколишнє природне середовище.

Рамкова водна директива ЄС 2000 р. розглядає річковий басейн як базову одиницю управління водними ресурсами. Басейном річки вважається територія земної поверхні, де формується поверхневий водотік і навколо якого відбувається практично повний кругообіг. Вода знаходиться в межах гідрографічного басейну в постійному русі і природним шляхом перетинає адміністративні кордони. Басейновий принцип управління дає основу для побудови досить ефективної системи моніторингу навколишнього природного середовища в межах водозбору. Моніторинг у масштабі басейнів річок дає можливість диференціювати джерела забруднення або інші види негативного впливу на навколишнє природне середовище та вживати скоординованих заходів з максимальною ефективністю використання матеріальних ресурсів.

Згідно з басейновим принципом, управління водними ресурсами здійснюється не на рівні адміністративно-територіальної одиниці, а в межах річкового басейну. Басейновий принцип управління ґрунтується на реально діючих взаємозв'язках та єдності поверхневих і підземних вод у межах річкового басейну. При цьому управління водними ресурсами здійснюється не як вимірним один раз об'ємом або фізичним тілом, а як речовиною, що може багаторазово використовуватися, тобто зі складною водообмінною системою та її основними характеристиками.

Стратегічна мета управління водними ресурсами за басейновим принципом полягає в забезпеченні басейнової збалансованості розвитку водного господарства, охорони вод і відтворення водних ресурсів на основі узгодженості правових засад і управлінських дій суб'єктів водокористування, спрямованих на стале водозабезпечення населення і галузей економіки, впровадження перспективних технологічних нормативів використання водних ресурсів, запобігання шкідливій дії вод.

Важливим напрямом розвитку басейнового управління є також створення та забезпечення функціонування такого фінансового механізму, який гарантував би безпосередній зв'язок між платою за водокористування і фінансуванням пріоритетних водоохоронних заходів у межах басейну.

Щоб підвищити економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях та повноцінно врахувати екологічний фактор, пропонуємо внести зміни до існуючого «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва на зрошуваних землях»

у такому трактуванні: «На основі довідок про еколого-меліоративний стан зрошуваних земель, які видаються водокористувачам гідрогеолого-меліоративними експедиціями, повністю компенсувати з державного бюджету вартість електроенергії, яка витрачається на подачу води на зрошення тим водокористувачам, землі яких мають сприятливий еколого-меліоративний стан зрошуваних земель, і частково водокористувачам із задовільним еколого-меліоративним станом зрошуваних земель».

З урахуванням цих змін Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва на зрошуваних землях, може стати чинником впливу на сільськогосподарських товаровиробників не лише у вигляді державної підтримки використання зрошуваних земель, а й стимулювання водокористувачів до проведення заходів щодо поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель. Зміни порядку сприятимуть також поширенню договірних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та підприємствами, які виконують роботи та надають послуги з підтримання еколого-меліоративного стану зрошуваних і прилеглих до них земель.

ВИСНОВКИ

Виходячи з вимог сталого розвитку, суспільство не може перестати використовувати природні ресурси і одночасно не враховувати інтересів майбутніх поколінь. Вихід із складної ситуації полягає в тому, що темпи, структура та культура природокористування повинні формуватися відповідно до екологічних обмежень та екологічного потенціалу регіонів. Тому основними напрямками підвищення ефективнос-

ті аграрного сектора економіки в зоні зрошення та в контексті забезпечення екобезпеки виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях є: консолідація зрошуваних сільськогосподарських земель; розроблення і запровадження системи заходів з оптимізації землекористування; запровадження системи екологічного страхування ризиків господарської діяльності на зрошуваних землях у контексті екологічної безпеки та екологізація діяльності водогосподарсько-меліоративного комплексу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грановська Л.М. Раціональне природокористування в зоні еколого-економічного ризику: монографія / Л.М. Грановська. — Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. — 372 с.
2. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: монографія / М.А. Хвесик, В.А. Голян. — К.: Кондор, 2007. — 480 с.
3. The impact of global climate change on indicators of soil fertility of Southern Ukraine / R. Vozhegova, L. Granovska, S. Goloborodko // Зрошуваче землеробство: міжвід. темат. наук. зб. — Херсон: Грінь Д.С., 2015. — Вип. 63. — С. 10–12.
4. Ромащенко М.І. Зрошення земель в Україні. Стан та шляхи поліпшення: монографія / М.І. Ромащенко, С.А. Балюк. — К.: Світ, 2000. — 114 с.
5. Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель України: монографія / За ред. С.А. Балюка, М.І. Ромащенко, В.А. Сташука. — К.: Аграрна наука, 2009. — 624 с.
6. Грановська Л.М. Екологічне страхування ризиків водогосподарської діяльності на меліорованих землях: монографія / Л.М. Грановська, Р.А. Кисельова. — Херсон: Грінь Д.С., 2012. — 252 с.

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ СОНЦЯ

Експерти вбачають великі перспективи у розвитку альтернативних джерел видобутку енергії серед українців. Дійсно, на сьогодні, в Україні сонячні батареї встановлюють не дуже багато людей. Адже, здебільшого, схожі установки вигідні на великих площах: дахах будинків, дачах або ж новобудовах. Тому можна не тільки економити на рахунках за електроенергію, а й заробляти привабливі суми на сонячній енергії. Загалом експерти вважають, що, за розумної політики держави, плідної комунікації з українцями і просуванням ідеї використання альтернативних джерел енергії, вже через декілька років кількість людей, які встановлять у своїх домівках колектори значно збільшиться. А через п'ять років Україна зможе скоротити споживання газу в 4-5 разів.